

ERITYISTÄ JA VAATIVAA ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVIEN NUORTEN TYÖLLISTYMISTILANNE AMMATILLISESTA KOULUTUKSESTA VALMISTUMISEN JÄLKEEN

Johdanto

Tutkintoon johtavan ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 11 prosenttia eli noin 35 000 henkilöä tarvitsee erityistä tukea. Heistä vaativan erityisen tuen opiskelijoita on 11 prosenttia eli noin 4 000 henkilöä. (SVT 2020a.) Erityisopetuksella on merkittävä rooli opiskelun aikana tarvittavan ohjauksen ja tuen tarjoamisessa sekä opiskelijan työllistymisen edistämisessä. Erityistä tukea kouluaikana tarvitsevilla nuorilla on muita suurempi riski jäädä työttömäksi (Powell 2006), joten tehokkaiden ohjaus- ja opetusmenetelmien kehittäminen on tärkeää.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ammatillisten oppilaitosten toteuttaman erityisopetuksen vaikutusta valmistuneen nuoren kyvykkyyteen, arkeen ja työllistymiseen. Tutkimustulosten pohjalta voidaan arvioida ammattiopistojen järjestämän erityisopetuksen merkitystä ja kehittää erityisopetusta. Tiedolla pyritään edistämään erityistukea tarvitsevien nuorten työllistymismahdollisuuksia ja luomaan heille sopivat olosuhteet merkitykselliseen ja hyvään elämään. Tutkimukselle saatiin Turun yliopiston eettisen toimikunnan puoltava lausunto ennen aineiston keräämisen

aloittamista. Tutkimus oli ensimmäinen laatuun, koska siinä seurattiin ensimmäistä kertaa laajasti ammatillisten oppilaitosten nuorten opiskelua ja elämää.

Tutkimus toteutettiin Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeessa, joka oli Euroopan sosiaalirahaston rahoittama, Kestävää kasvua ja työtä 2014 - 2020 -Suomen rakennerahasto-ohjelman kehittämishanke. Se muodostui neljästä työpaketista, joista kolmessa kehitettiin työelämälähtöisiä oppimisympäristöjä ja -menetelmiä, valmiuksia työhön ja elämään sekä osaavaa ohjausta ja tukea työllistymiseen. Neljäs työpaketti, tutkimus, täydensi osaltaan erityisopetusta tarvitsevien nuorten työllistymiseen liittyviä tiedontarpeita.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ammattiopistojen toteuttaman erityisopetuksen ja tuen vaikutusta valmistuneen nuoren arkeen ja työllistymiseen. Tutkimuskysymykset olivat:

1. Miten ammatillisesta oppilaitoksesta tutkinnon suorittaneet ovat työllistyneet opintojen jälkeen?
2. Millainen on tutkinnon suorittaneiden työ- ja elämäntilanne puolen vuoden kuluttua valmistumisesta?

3. Minkä merkityksen tutkinnon suorittaneet antavat eri opinnoille, erityisesti tässä hankkeessa toteutetulle erityisopetukselle, työllistymisen onnistumiseksi avoimilta työmarkkinoilta?

Menetelmät

Tutkittavat

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Invalidiliiton ja Live-, Spesia-, Luovi-, Kiipula- ja Kouvolan Seudun ammattiopiston kanssa. Invalidiliitto vastasi tutkimuksesta ja ammattiopistot erityisopetuksen toteuttamisesta. Tutkimukseen pyydettiin mukaan Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeen aikana kehitettyihin opetus- ja ohjausmenetelmiin osallistuneita nuoria (interventioryhmä) sekä

niitä nuoria, jotka eivät osallistuneet hankkeessa kehitettyihin opetus- ja ohjausmenetelmiin (verrokkiryhmä) (taulukko 1). Tutkimuksen kohderyhmänä oli yhteensä 197 nuorta, ja heistä 35 opiskeli erityisen tuen ja 162 vaativan erityisen tuen piirissä. Tutkimuksessa ei ollut alaikäisiä.

Opiskelijoita ei voitu hankkeessa satunnaistaa interventio- ja verrokkiryhmään. Menetelmiä otettiin käyttöön sitä mukaa kuin hanketyöntekijät olivat saaneet kehitetyn ohjaus- ja opetusmenetelmän riittävän valmiiksi. Verrokkiryhmän nuoret valmistuivat ensin ja olivat aiempien vuosikurskien opiskelijoita, joskaan ammatillisten oppilaitosten reformista johtuen täysin selkeitä vuosikursseja ei enää ole. Verrokkiryhmät valittiin alustavasti samojen tutkintojen opiskelijoista kuin intervention kohteena olleet tutkintojen

Taulukko 1. Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeen tutkimuksen kohderyhmä opintoaloittain.

Ammattiopisto ja -alat	Interventioryhmä		Verrokkiryhmä	
	Erityisen tuen tarpeessa	Vaativan erityisen tuen tarpeessa	Erityisen tuen tarpeessa	Vaativan erityisen tuen tarpeessa
Kiipulan ammattiopisto				
Maatalousalan perustutkinto		5		5
Puutarha-alan perustutkinto		10		10
Liiketoiminnan perustutkinto		10		10
Kouvolan seudun ammattiopisto (KSAO)				
Autoalan perustutkinto, ajoneuvoasentaja	5		3	
Logistiikan perustutkinto, yhdistelmäajoneuvon kuljettaja	5		2	
Ravintola- ja cateringalan perustutkinto, kokki	5		3	
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, lähihoitaja	5		7	
Ammattiopisto Luovi				
Media-alan perustutkinto		9		9
Liiketoiminnan perustutkinto		9		9
Ammattiopisto Live				
Projektimuotoiseen pop-up -toimintaan osallistuvat		15		15
Ammattiopisto Spesia				
NY-osuus: Autoalan perustutkinto (ajoneuvoasentaja, pienkonekorjaajat)		8		8
NY-osuus: Puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan perustutkinto (kiinteistöhoitaja)		7		7
Muut oppimisympäristöt: Logistiikan perustutkinto (varastonhoitaja)		8		8
Yhteensä	20	81	15	81

opiskelijat eli aiemman vuosikurssin opiskelijoista (lopullinen määrä perustui vapaaehtoisten vastaajien määrään).

Tutkittavat nuoret saivat tietoa tutkimuksesta sähköisesti: Webropolissa kyselylomakkeen ja saатteen yhteydessä oli suorat linkit tietosuojailmoitukseen ja tiedotteeseen. Tutkittavat saivat tietoa tutkimuksesta myös suullisesti. Tietoa antoivat ammattialan opettajat ja hanketyöntekijät, jotka tapasivat nuoria heidän osallistuessaan opetus- ja ohjausmenetelmiin. Nuoret saivat lisätietoa myös projektitutkijalta.

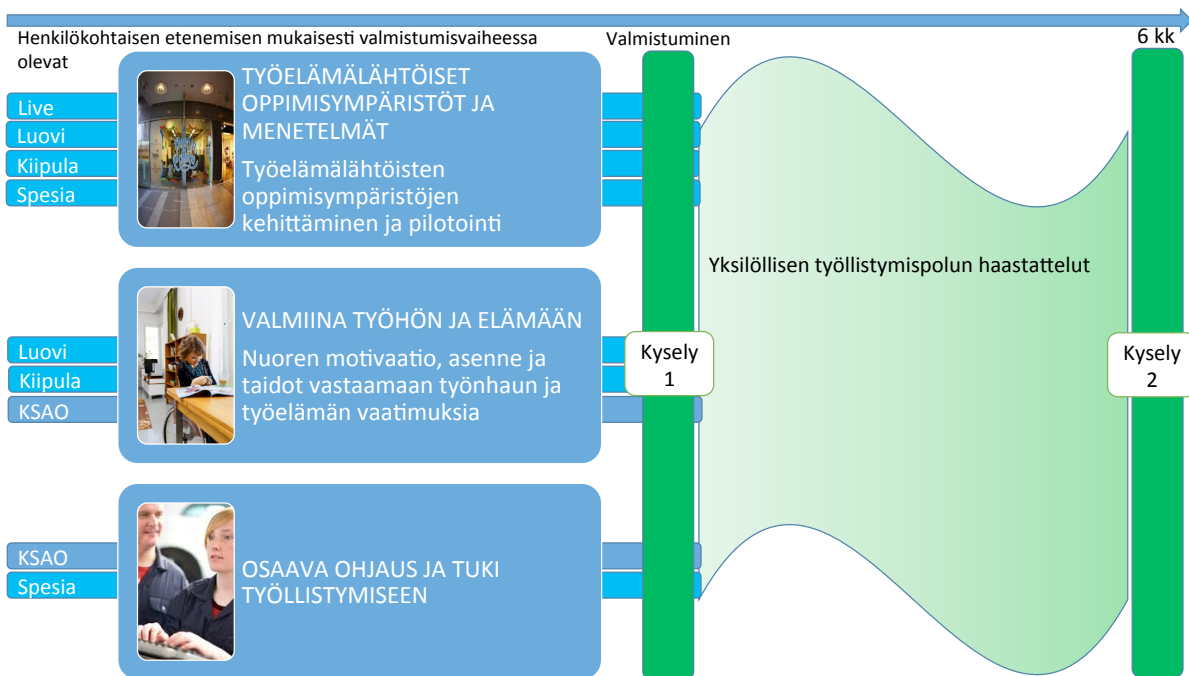
Hankkeessa kehitetyt oppisisällöt

Ensimmäinen tema, työelämälähtöiset oppimisympäristöt ja -menetelmät, sisälsi pop up -tyyppisten opetusmenetelmien käyttöä aidossa työympäristössä. Lisäksi toteutettiin Nuori Yrittäjä -toimintaa sekä pedagogista osuuskuntatoimintaa. Oppimisympäristöjä suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä

työelämän yhteistyökumppaneiden kanssa niin, että ne vastaavat niin opiskelijoiden kuin työelämän edustajien aitoa tarvetta.

Toisen teeman, valmiudet työhön ja elämään, tarkoitus oli valmistaa opiskelija työnhakuun ja työhön liittyviin haasteisiin motivaatiota ja taitoa kehittämällä. Sen mukaisesti kehitettiin ja toteutettiin Valmiina työelämään -valmennuskokonaisuuksia oppilaitoksissa.

Kolmannella hankkeen osa-alueella, osaa-va ohjaus ja tuki työllistymiseen, keskityttiin opiskelijan henkilökohtaiseen tukeen ja valmennukseen. Siinä luotiin alueellisia kumppanuusverkostoja, joiden tarkoituksena oli tukea opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksia parantamalla siirtymävaiheen ohjausprosesseja. Työllistymisen ohjaus- ja tukitoimet suunniteltiin vastaamaan siirtymävaiheen tuen tarpeeseen. Verkostomaisen työskentelytavan kautta kehitettiin työllistämistä edistävän ohjauksen malli.

Kuva 1. Tutkimuksen asetelma.

Vasemmalla sinisellä on kuvattu hankkeen kolme työpakettia, joissa eri tavoin kehitettiin ja otettiin käyttöön työelämälähtöisiä oppimisympäristöjä ja menetelmiä sekä edistettiin ja selkiytettiin työllistymistä edistäviä ohjausprosesseja. Kuhunkin työpakettiin on merkitty siihen osallistuvat oppilaitokset. Oikealla vihreällä on kuvattu edellisiä selvittävän tutkimuksen kulku, jossa valmistuessa ja puolen vuoden kuluttua vastattiin kyselyyn ja näiden välissä osaa nuorista haastateltiin.

Kyselyt

Nuoret vastasivat kyselyyn kahdesti: ensimmäiseen juuri ennen valmistumista ja toiseen puolen vuoden kuluttua valmistumisesta (kuva 1). Kyselyn kysymykset valittiin iteratiivisessa prosessissa pätevistä mittareista. Ensisijaisena mittarina iteratiiviseen prosessiin valittiin Kykyviisari, joka on Työterveyslaitoksella Solmu-ESR-koordinaatiohankkeessa kehitetty työ- ja toimintakyvyn itsearviointimenetelmä (Työterveyslaitos 2022). Kykyviisari koostuu yhdeksästä osiosta, joiden avulla arvioidaan yleistä työ- ja toimintakykyä sekä erikseen toimintakyvyn osa-alueita: henkistä hyvinvointia, sosiaalista osallisuutta, fyysistä toimintakykyä, osaamista ja arjen sujuvuutta. Asteikot ovat vaihtelevia. (Työterveyslaitos 2019.) Toiseksi mittariksi iteratiiviseen prosessiin valittiin Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä. Se on Kaste-ohjelmaan kuuluneessa Virtaa vielä Virta II -hankkeessa vuosien 2014 - 2016 välillä kehitetty itsearviointimenetelmä (Hankosalo 2018), joka koostuu 10 osiosta, joiden asteikko on 1 - 10. Kyselyyn valikoitui yhdeksän osiota, jotka olivat asuminen; arjen sujuvuus; asiointi ja asioiden hoitaminen; toimeentulo ja rahankäyttö; sosiaaliset suhteet; terveys ja elinvoima; opiskelu, työ ja yrittäjyys; tulevaisuuden tavoitteet ja toiveet sekä ihmissuhteet. Iteratiivisessa prosessissa oli mukana myös omaan arjen hallintaan ja työelämään liittyviä ajatuksia toimintakyvyn näkökulmasta kartoittavat kysymykset NEET (not employed, education or training) -hankkeen mittareista (Sandberg ym. 2018, 7, 9) ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä PROMIS-mittaristosta (Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos 2022), mutta prosessin aikana näiden mittareiden kysymykset jätettiin pois.

Iteratiivisessa prosessissa ammatillisten oppilaitosten hanketyöntekijät tekivät esivalinnan mittareista. Arviointi tapahtui relevanttiusindeksin avulla (Content Validity Index, Polit ym. 2007). Hanketyöntekijät antoivat mittareiden yksittäisille kysymyksille arvon 1 - 4 sen mukaisesti, kuinka relevantti kysymys heidän mielestään on esitettäväksi tutkittaville. Tuloksista laskettiin relevanttiusarvo, jonka raja-arvon perusteella

esivalinta tehtiin. Tämän jälkeen Invalidiliiton Yritystä-hankkeen nuoret ja Ammattiopisto Spesian Jyväskylän toimipisteen nuoret arvioivat esivalittuja kysymyksiä. Hekin käyttivät arviointiin relevanttiusindeksiä. Prosessin seurauksena Kykyviisarin ja Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän väittämistä osa jätettiin kyselystä pois (taulukot 2 ja 3).

Kyvykkyyksien, elämäntilanteen ja työllistymisen lisäksi nuorille esitettiin taustakysymyksiä, joita olivat ikä, sukupuoli, yhteystiedot, oppilaitos ja tutkinto. Kehitettyihin opiskelu- ja ohjausmenetelmiin suuntautuvat kysymykset, kuten mihin opintosiältöihin nuoret olivat osallistuneet, luotiin kahdessa työpajassa hanketyöntekijöiden kanssa. Nuorten vastaukset eri oppisisältöihin liittyviin väittämiin kuvailtiin frekvenssien avulla (kuva 3). Asteikko oli 1 - 5 (1 = erittäin paljon, 5 = ei lainkaan). Vastausvaihtoehtona oli myös, ettei nuori ollut osallistunut kyseiseen opetukseen (6). Nämä vastaukset poistettiin analyysivaiheessa missing-toiminnon avulla.

Ensimmäisessä kyselyssä nuorten valmistumisvaiheessa painottui, mitkä tekijät valmistuvat opiskelijat kokivat merkityksellisimmiksi työllistymisen kannalta. Toisessa kyselyssä puoli vuotta valmistumisen jälkeen korostui, mitkä ovat olleet edistäviä ja rajoittavia tekijöitä työllistymisen kannalta ja miten valmistuneet ovat sijoittuneet työelämään. Muilta osin kysely toteutettiin samanlaisena. Nuorille lähetettiin linkki kyselyyn sähköpostitse tai oppilaitoksen ammattihenkilö jakoi linkin ryhmätilanteessa.

Tutkittavien osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, ja kieltäytymisen sekä keskeyttämisen mahdollisuudesta mainittiin tutkittavalle lähetettävässä tiedotteessa. Sen jälkeen osallistujat ilmaisivat suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen sähköisesti Webropolissa. Opiskelijoille ei erikseen tiedotettu hankkeesta tai siihen osallistumisesta. Tutkimukseen osallistumisesta heille tiedotettiin erikseen, ja nuorten tiedotteessa kerrottiin, että he ovat joko osallistuneet hankkeessa kehitettyihin oppimisympäristöihin ja menetelmiin tai toimivat niihin osallistuneiden nuorten vertailuryhmänä.

Tilastollinen analyysi

Analyysiohjelmana käytettiin SPSS-tilasto-ohjelmaa. Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän ja Kykyviisarin osioista muodostettiin summamuuttujia. Summamuuttujien keskiarvoja vertailtiin interventio- ja verrokkiryhmän välillä ja pitkittäistarkastelussa ensimmäisen ja toisen kyselyn välillä.

Kaikkia elämäntilanteen selvittämisen ympyrän osioiden muuttujia ei sisällytetty kyselylomakkeeseen (taulukko 2). Harrastukset ja kiinnostuksen kohteet -teemaan ei jäänyt iteratiivisen prosessin seurauksena yhtään kysymystä. Ihmissuhteet-osiosta kyselyyn jäi vain yksi muuttuja eli ”Minun on helppo sopia erimielisyydet”. Osio on tässä tutkimuksessa nimetty ”ihmissuhteet”-teeman sijasta ”helppo sopia erimielisyydet”-teemaksi.

Kykyviisarin yhdeksästä osiosta kyselyyn sisällytettiin muuttujia seitsemästä kyvykkyyttä kuvaavasta osiosta. Kaikkia osioiden muuttujia ei sisällytetty kyselylomakkeeseen (taulukko 3). Viidestä osiosta luotiin summamuuttujat: hyvinvointi (tässä tutkimuksessa koettu terveys), osallisuus (sosiaalinen kyvykkyys), arki (henkilökohtainen kyvykkyys selvitä arjesta), taidot (kognitiivinen kyvykkyys) ja keho (fyysinen kunto). Suluisa ilmoitetut teemat määriteltiin Savinaisen, Seitsamon ja Joensuun (2020) tutkimusta mukailleen.

Kykyviisarin kaikki summamuuttujiin sisältyvät muuttujat on tarvittaessa käännetty yhtenäiseen suuntaan siten, että pienin arvo (1) kuvaa huonointa tilannetta ja suurin arvo (5) parasta tilannetta. Sen lisäksi koodien

Taulukko 2. Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän osioista kyselylomakkeeseen sisällytetyt muuttujat ja tehdyt summamuuttujat.

Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä	Muuttujien määrä kyselyssä	Summamuuttuja	Muuttujien määrä summamuuttujassa
Tulevaisuus	2/9	Tulevaisuus	2
Opiskelu, työ ja yrittäjyys	5/9	Opiskelu-työ-yrittäjyys	5
Terveys ja elinvoima	9/18	Terveys-elinvoima	9
Arjen sujuvuus	3/9	Arjen sujuvuus	3
Asuminen	3/8	Asuminen	3
Asioiden hoitaminen	6/11	Asioiden hoitaminen	6
Sosiaaliset tilanteet	2/11	Sosiaaliset tilanteet	2
Toimeentulo ja rahankäyttö	4/11	Toimeentulo ja rahankäyttö	4
Ihmissuhteet	1/18	Helppoa sopia erimielisyydet	1
Harrastukset ja kiinnostuksen kohteet	0/8	-	-

Taulukko 3. Kykyviisarin osioista kyselylomakkeeseen sisällytetyt muuttujat sekä tehdyt summamuuttujat.

Kykyviisari	Muuttujien määrä summamuuttujassa	Summamuuttuja	Muuttujien määrä summamuuttujassa
Hyvinvointi	4/5	Koettu terveys	1
Osallisuus	17/17	Sosiaalinen kyvykkyys	4
Mieli	9/9	-	-
Arki	11/11	Henkilökohtainen kyvykkyys selvitä arjesta	4
Taidot	10/10	Kognitiivinen kyvykkyys	3
Keho	12/12	Fyysinen kunto	1
Työ ja tulevaisuus	12/14	-	-
Esitiedot	0/2	-	-
Taustatiedot	0/4	-	-

Taulukko 4. ensimmäiseen kyselyyn valmistumisen kynnyksellä ja toiseen kyselyyn puolen vuoden kuluttua valmistumisesta vastanneiden nuorten kuvailevia tietoja.

Taustamuuttajat	Interventoryhmä	Verrokkiryhmä	P	df	F/x2
Ikä	21,26	21,05	0,784#	1	0,76
Mies/nainen/muunsukupuolinen	11/11/1	12/7/0	0,457^	2	
Erityinen/vaativa erityinen tuki	6/17	2/17	0,201^	1	
Asumismuoto			0,381^	3	
oma asunto	8	10			
vanhempien luona	12	6			
tuettu asuminen	2	3			
muu asumismuoto	1	0			

Huom: P# One-way Anova. P^ Pearson Chi-Square

muunnokset on tehty tarvittaessa siten, että summamuuttujan kaikki summattavat ovat samassa skaalassa. Tuo kaikille summamuuttujan muuttujille yhteinen skaala on valittu kyseessä olevan summamuuttujan yleisimmän skaalan mukaisesti. Summamuuttujan arvo on yhtä kuin summattavien muuttujien keskiarvo.

Interventio- ja verrokkiryhmää verrattiin puolen vuoden kuluttua valmistumisesta käyttäen analyysimenetelmänä Mann-Whitney U -testiä. Ryhmien vertailu tehtiin siis toisen kyselyn tulosten osalta. Useissa muuttujissa oli havaittavissa ryhmien välistä eroa jo koulutuksen aikana eli ensimmäisen kyselyn tilanteessa, mistä syystä ryhmiä vertailtiin mukautetusti toisen kyselyn tulosten osalta. Tästä syystä toisena analyysinä oli ei-parametrinen kovarianssianalyysi (Quade nonparametric ANCOVA), jossa kyseessä olevan muuttujan tulos ensimmäisessä kyselyssä otettiin huomioon kovariaattina. Ensimmäinen kysely ei kuitenkaan ollut varsinainen lähtötaso (baseline), joten kyseessä ei varsinaisesti ollut opetuksen aiheuttama efekti.

Pitkittäistarkastelu valmistumisen kynnyksellä täytetyn ensimmäisen kyselyn ja siitä puolen vuoden kuluttua täytetyn toisen kyselyn välillä analysoitiin ei-parametrisella Wilcoxonin testillä (Wilcoxon Signed Ranks Test).

Tulokset

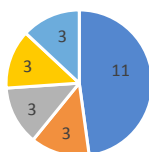
Tutkimuksen ensimmäiseen kyselyyn vastasi

106 ammatillisesta koulutuksesta valmistumassa olevaa henkilöä. Heidän tuloksiaan on käsitelty toisessa osatutkimuksessa, jossa nuorin vastaaja oli 19 ja vanhin 58 vuotta (Eeva 2022). Tässä raportoitavassa kyselytutkimuksessa tutkittiin alle 30-vuotiaita nuoria, joita ensimmäiseen kyselyyn vastanneista oli 90. Heistä 42 vastasi myös toiseen kyselyyn; 23 interventoryhmästä ja 19 verrokkiryhmästä. Molempiin kyselyihin vastanneiden tutkittavien nuorten keski-ikä oli 21 vuotta molemmissa ryhmissä (taulukko 4). Suurin osa nuorista oli saanut opintojensa aikana vaativaa erityistä tukea. Pääasumismuodot puolen vuoden jälkeen valmistumisesta olivat omassa asunnossa tai vanhempien luona asuminen. Taustamuuttujissa ei ollut tilastollisia eroja ryhmien välillä (taulukko 4).

Alun perin oli tarkoitus, että nuoret täyttävät ensimmäisen kyselylomakkeen ryhmätilanteissa oppilaitoksessa ja projektitutkija on mukana, mutta Covid-19-pandemiasta johtuen suurin osa täytti sen etäopetuksessa, eikä projektitutkija ollut mukana ryhmätilanteissa. Apua oli mahdollista saada etänä oppilaitoksen ammattilaiselta tai tutkijalta. Osa nuorista täyttikin kyselyn siten, että opettaja, työhönvalmentaja tai tutkija oli videoyhteyden välityksellä mukana. Kyselyn pituus oli 21 sivua ja vastaaminen kesti noin 25 - 40 minuuttia.

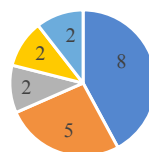
Sekä interventio- että verrokkiryhmän nuorista valtaosa oli opiskellut liiketoimintalaa (kuva 2). Sosiaali-, terveys- ja autoalalta

Interventorioryhmä (n = 23)

- Liiketoiminnan perustutkinto
- Ravintola- ja catering-alan perustutkinto
- Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto
- Autoalan perustutkinto
- Media-alan perustutkinto

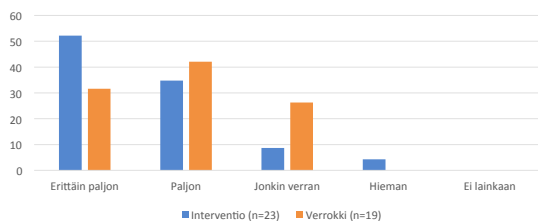
Verrokkiryhmä (n = 19)

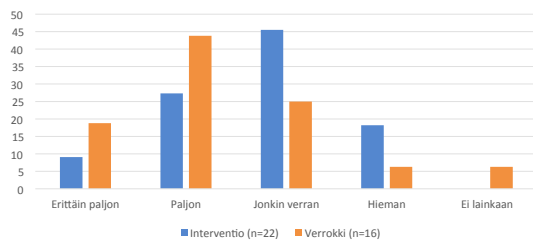
- Liiketoiminnan perustutkinto
- Puutarha-alan perustutkinto
- Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto
- Autoalan perustutkinto
- Puhtausta- ja kiinteistöpalvelualan perustutkinto

Kuva 2. Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeen interventio- (n = 23) ja verrokkiryhmän (n = 19) tutkintoalat ammatillisessa koulutuksessa.

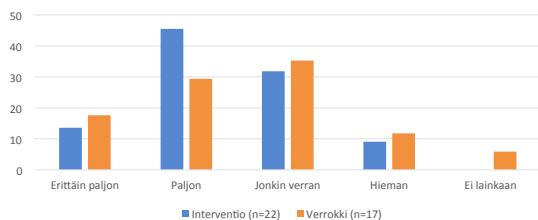
Työelämässä oppiminen työpaikalla kehitti työelämätaitojani.

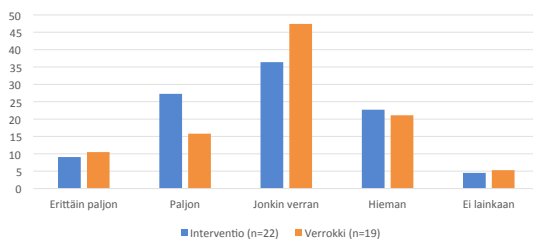
Työelämässä oppiminen työpaikalla antoi minulle itseluottamusta työnhakuun.

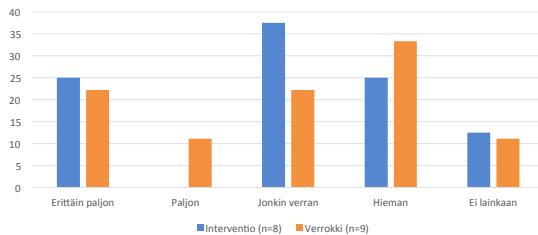
Työskentely muiden työntekijöiden kanssa auttoi minua arvioimaan itseäni työntekijänä.

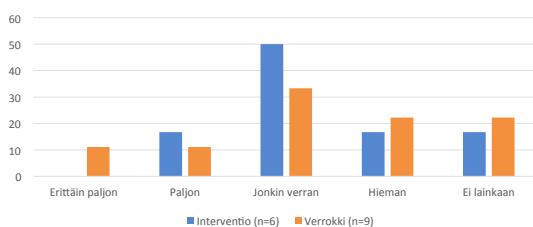
Harjoittelu työnantajien läsnäollessa lisäsi työllistymismahdollisuksiasi.

Osuuskunnassa oleminen kehitti yhteistyötaitojani työelämässä olevien erilaisten ihmisten kanssa.

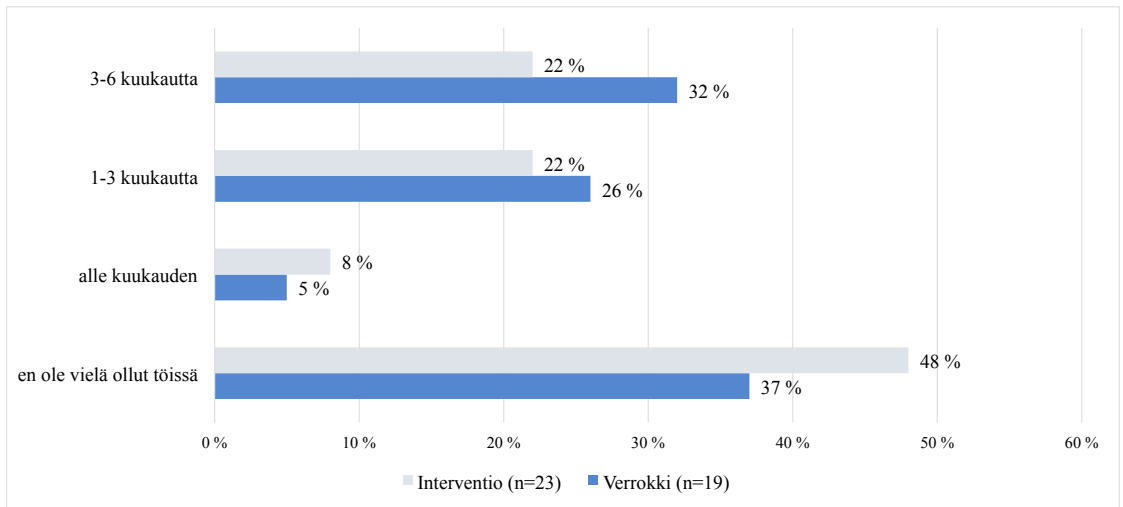
Erilaisten tuotteiden suunnittelu osuuskunnassa kehitti ammatissani tarvittavia luovan ajattelun taitoja.

Kuva 3. Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeen nuorten antamat merkitykset ammatillisen koulutuksen oppisisällöille.

Kuva 4. Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeen nuorten työssäoloaika puolen vuoden kuluttua valmistumisesta.

oli nuoria molemmissa ryhmissä. Joiltakin tutkintoaloilta toiseen kyselyyn vastasi nuoria vain toisesta ryhmästä, esimerkiksi media-alalta vain interventioryhmäläiset vastasivat toiseen kyselyyn.

Nuorten vastaukset osoittivat, että erilaiset työelämälähtöiset oppisisällöt koettiin työelämän kannalta hyödyllisinä (kuva 3). Oppisisällöt eivät liittyneet vain hankkeessa kehitettyihin menetelmiin. Erityisen paikkansa pitävinä pidettiin väitettä ”työelämässä oppiminen työpaikalla kehitti työelämätaitojani” (87 % interventioryhmästä ja 74 % verrokkiryhmästä vastasi ”erittäin paljon” tai ”paljon”). Lisäksi suuri osa nuorista (52 % interventioryhmästä ja 67 % verrokkiryhmästä vastasi työpaikkaohjaajan tai opettajan tuen työpaikalla auttaneen häntä suoriutumaan työtehtävistään paremmin

”erittäin paljon” tai ”paljon”. Eri oppisisältöihin osallistuneiden nuorten määrä vaihteli, esimerkiksi työelämässä oppimiseen työpaikalla oli osallistunut jokainen tutkimuksen nuorista, kun taas esittelyvideon tekoon, sekä Nuori Yrittäjä-, pop up- ja pedagogiseen osuuskuntatoimintaan alle puolet vastaajista. Viimeksi mainituissa, hankkeen oppisisällöiksi miellettyiksi oppisisällöissä ei kuitenkaan ollut eroa ryhmien välillä.

Interventioryhmän (n = 23) ja verrokkiryhmän (n = 19) nuorten välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa työllistymisessä (p = .474), jota mitattiin puolen vuoden kuluttua valmistumisesta. Interventioryhmästä 52 prosenttia (n = 12) ja verrokkiryhmästä 63 prosenttia (n = 12) ilmoitti puolen vuoden kuluttua valmistumisesta olevansa työssä (kuva 4). Työllistyneet nuoret olivat

Taulukko 5. Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeen interventio- ja verrokkiryhmän yhteiskeskierojen vertailu valmistumisen kynnyksellä ja puolen vuoden kuluttua valmistumisesta eri kyvykkyyksissä sekä koetussa kunnossa ja terveydessä.

Muuttuja	Ensimmäinen kysely	Toinen kysely	P
Kognitiivinen kyvykkyys	4,1	4,1	0.52
Sosiaalinen kyvykkyys	3,9	4,1	0.20
Fyysinen kunto	4,2	4,1	0.75
Kyvykkyys selvitä arjesta	4,4	4,4	0.62
Koettu terveys	3,9	4,0	0.19

Huom: P* Wilcoxon Signed Ranks Test. Asteikko 1-5, jossa 1 = huonoin ja 5 = paras tilanne.

Taulukko 6. Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeen interventio- ja verrokkiryhmän yhteiskeskisarvojen vertailu valmistumisen kynnyksellä ja puolen vuoden kuluttua valmistumisesta Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän eri osioissa.

	Ensimmäinen kysely	Toinen kysely	P [^]
Ihmissuhteet	8	8	0.35
Sosiaaliset tilanteet	7,8	7,9	0.61
Terveys ja elinvoima	8,2	8,4	0.13
Arjen sujuvuus	7,7	7,8	0.80
Asuminen	8,4	8,2	0.80
Toimeentulo ja rahankäyttö	7,7	8,1	0.01*
Asiointi ja asioiden hoitaminen	8,6	8,8	0.5
Opiskelu, työ ja yrittäjyys	7,6	7,3	0.08
Tulevaisuuden tavoitteet ja toiveet	8	8,5	0.41

Huom: [^] Wilcoxon Signed Ranks Test, * tilastollisesti merkitsevä. Asteikko 1-10, jossa 1 = huonoin ja 10 = paras mahdollinen tilanne.

olleet töissä toisen kyselyn kohdalla eripituisia aikoja, mutta 48 prosenttia interventio- ja 37 prosenttia verrokkiryhmäläisistä ei ollut työllistynyt vielä lainkaan, mikä ei ollut tilastollisesti merkitsevä ero ($p = .816$).

Kyvykkyyksien keskiarvot olivat valmistumisen kynnyksellä 3.9 - 4.4 ja puolen vuoden kuluttua siitä 4.0 - 4.9 (asteikko 1 - 5, taulukko 5). Ryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja myöskään analysoidessa muutoksia Kykyviisarin väittämien vastauksissa ensimmäisen ja toisen kyselyn välillä, kun kysyttiin puolen vuoden kuluttua valmistumisesta.

Elämäntilanteen eri osa-alueiden keskiarvot olivat valmistumisen kynnyksellä 7.6 - 8.6 ja puolen vuoden kuluttua valmistumisesta 7.3 - 8.8 (asteikko 1 - 10, taulukko 6). Pitkittäistarkastelussa toimeentulossa ja rahankäytössä oli positiivinen muutos, muissa osioissa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ensimmäisen ja toisen kyselyn välillä.

Pohdinta

Tämän tutkimuksen avulla saatiin tietoa Tulevaisuuden työelämän starat -hankkeessa kehitettyihin opetusmenetelmiin osallistuneiden ja heidän vertailuryhmänsä elämäntilanteesta, kyvykkyyksistä sekä työllistymisestä. Tutkimuksessa selvitettiin, miten nuoret ovat työllistyneet opintojensa jälkeen, millainen heidän elämäntilanteensa on puolen vuoden kuluttua valmistumisesta ja

minkä merkityksen he antavat eri opinnoille työllistymisen näkökulmasta.

Tutkimuksessa tarkasteltiin eroja interventio- ja verrokkiryhmän välillä puolen vuoden kuluttua ammatillisesta koulutuksesta valmistumisesta sekä pitkittäistarkastelussa valmistumisen kynnyksellä täytetyn ensimmäisen kyselyn ja siitä puolen vuoden kuluttua täytetyn toisen kyselyn välillä. Tulokset osoittivat, ettei ryhmien välillä ollut tilastollisesti merkitsevää eroa työllistymisessä, elämäntilanteessa tai kyvykkyyksissä. Syynä voi olla esimerkiksi se, etteivät hankkeessa kehitetyt opetusmenetelmät tuoneet etumatkaa perinteisiin opetusmenetelmiin verrattuna ainakaan tutkimuksessa käynteillä mittareilla, vaikka ne olivatkin työelämälähtöisiä. Toisaalta opetus on jo pitkään ollut ammatillisessa koulutuksessa hyvin työelämälähtöistä, ja hankkeessa kehitetyt uudet menetelmät sulautuivat luonnollisesti osaksi aiempaa opetusta. Opetuksen kehittäminen on jatkumoa, ja uusien menetelmien tuomat erot voivat olla kerrallaan pieniä.

Pitkittäistarkastelu ei tuonut tilastollisesti merkitsevää eroa ensimmäisen ja toisen kyselyn vastausten välillä, lukuun ottamatta Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän toimeentulo ja rahankäyttö -osiota, jossa oli positiivinen ero puolen vuoden jälkeen valmistumisesta. Se, ettei nuorten kyvykkyyksissä tai arjessa ollut muutosta, herättää kysymyksen siitä, onko puoli vuotta opintojen

jälkeen liian lyhyt aika tuoda näillä mittareilla esiin muutoksia nuoren elämässä.

Tämän aineiston erityistä tai vaativaa erityistä tukea saaneista nuorista 52 prosenttia oli työssä puolen vuoden kuluttua ammatillisesta koulutuksesta valmistumisen jälkeen. Tilastokeskuksen (SVT 2020b) mukaan vuonna 2019 kaikista ammatillisen perustutkinnon suorittaneista nuorista työssä vuoden kuluttua valmistumisesta oli 70 prosenttia ja vuonna 2020 pandemiatilanteen vaikutuksesta osuus laski 62 prosenttiin. Tämän tutkimuksen nuoret valmistuivat vuosina 2020 - 2021 ja olivat saaneet opintojensa aikana erityistä tai vaativaa erityistä tukea. Työllistyneiden määrä tässä osatutkimuksessa näyttäisi toisaalta olevan linjassa Eevan (2022) ensimmäisten kyselyjen aineistosta tekemän osatutkimuksen kanssa, jossa selvisi, että valmistumisen kynnyksellä nuorista 63 prosenttia uskoi työllistyvänsä. Arvion omasta työkyvystä todettiin olevan vahva selittäjä työllistymisuskolle, joten nuorten kohdalla tulisi panostaa omien vahvuuksien tunnistamiseen ja luottamuksen luomiseen omaan työkykyyn (Eeva 2022).

Tutkimuksen heikkoutena voidaan pitää sitä, että tutkimusasetelmassa tutkittavia ryhmiä ei ollut satunnaistettu ja kontrolloitu. Opetusmenetelmien kehittämishankkeessa tämä ei ollut mahdollista. Ensimmäisessä kyselylomakkeessa nuorilta kysyttiin, mihin oppisisältöihin he osallistuivat. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että nuoret eivät mieltäneet saamansa opetuksen sisältöjä relevantein termein. Tämä näkyi siinä, että verrokkiryhmän nuoret olivat valinneet vaihtoehtoja, joita oli vain interventioryhmässä.

Ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyys nousi tutkimuksessa esiin. Nuoret vastasivat pääasiallisesti työelämälähtöisten oppisisältöjen olleen hyödyllisiä oikeaa työnhakuprosessia ja työelämää ajatellen riippumatta siitä, kumpaan ryhmään nuori kuului. Nuoret kertoivat työllistymistään edistäneistä tekijöistä ja työllistymispoliistaan tutkimuksen osana tehdyssä haastattelututkimuksessa (Kotiranta ym. 2023). Haastattelu- ja kyselytutkimuksen tulokset olivat linjassa siinä, että työelämälähtöiset oppisisällöt tukevat nuoria työllistymisessä.

Tulosten merkitys: Vaikka interventio- ja verrokkiryhmien välillä tai pitkittäisvertailussa ei saatukaan tutkimuksessa eroja, opetustyö on jatkuvaa kehittämistä ja siihen tulisi edelleen panostaa. Työelämälähtöisistä oppisisällöistä korostui nuorten näkökulmasta erityisesti työelämässä oppimisen merkitys, joka kehitti työskentelytaitoja ja auttoi arvioimaan itseä työntekijänä muiden työntekijöiden kanssa työskentelyn kautta. Lisäksi työpaikkaohjaajan ja/tai opettajan tuki työpaikalla auttoi nuorta suoriutumaan paremmin.

Tiivistelmä

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää erityistä ja vaativaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten arkea, kyvykkyksiä ja työllistymistilannetta puoli vuotta ammatillisesta koulutuksesta valmistumisen jälkeen. Tutkimus tehtiin osana ESR-rahoitteista Tulevaisuuden työelämän starat -hanketta (2019 - 2022). Nuoret jakautuivat interventioryhmään (n = 23) sekä verrokkiryhmään (n = 19) sen perusteella, olivatko he osallistuneet hankkeessa kehitettyihin, työelämälähtöisiin oppisisältöihin. Nuoret vastasivat kahteen sähköiseen kyselyyn, josta ensimmäinen täytettiin valmistumisen kynnyksellä ja toinen noin puolen vuoden kuluttua valmistumisesta. Kysely muodostettiin taustakysymyksistä, esimerkiksi ikä ja koulutusala, oppisisältöihin liittyvistä kysymyksistä, esimerkiksi opintoihin kuuluneet oppisisällöt sekä Kykyviisarin ja Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän kysymyksistä.

Interventio- ja verrokkiryhmän välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa puolen vuoden kuluttua valmistumisesta kyvykkyyksissä, elämäntilanteessa tai työtilanteessa. Pitkittäistarkastelussa tapahtui positiivinen muutos toimeentulossa ja rahankäytössä, muutoin tilastollisesti merkitseviä eroja ei ollut ensimmäisen ja toisen kyselyn välillä. Nuoret kokivat työelämässä oppimisen kehittäneen heidän

työskentelytaitojaan ja auttaneen arvioimaan itseä työntekijänä muiden työntekijöiden kanssa työskentelyn kautta. Lisäksi työpaikkaohjaajan ja/tai opettajan tuki työpaikalla auttoi nuorta suoriutumaan paremmin.

Avainsanat: ammatillinen koulutus, erityinen ja vaativa erityinen tuki, siirtymävaihe, työllistyminen

Kiitokset

Kiitämme tutkimukseen osallistuneita ammattiopistojen nuoria ja ammattihenkilöitä sekä nuorten työnantajia. Kiitämme yhteistyöstä Tulevaisuuden työelämän starat-hankkeen työntekijöitä sekä oppilaitosten ammatillisia erityisopettajia ja muuta henkilökuntaa, joka auttoi tutkimuksen toteuttamisessa. Kiitämme biostatistikko Tuija Poussaa avusta tilastoajojen kanssa.

Heidi Kotiranta, KM, projektitutkija, Invalidiliitto ry (28.2.2022 asti)

Sinikka Hiekkala, dosentti, FT, tutkimusjohtaja, Invalidiliitto ry

Lähteet

- Eeva K (2022) Erityistä ja vaativaa erityistä tukea saavien opiskelijoiden kuvailu ja näkemykset työllistymisestä valmistumisvaiheessa. Helsingin yliopisto.
- Hankosalo T (2018) Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä. Esitystiedosto verkko-osoitteessa: [https://docplayer.fi/104759102-Elamantilanteen-selvittämisen-ympyra-esy-menetelma.html](https://docplayer.fi/104759102-Elamantilanteen-selvittamisen-ympyra-esy-menetelma.html) Viitattu: 1.2.2022.
- Kotiranta H, Pehkonen L, Hiekkala S (2023) Ammatillisesta koulutuksesta työelämään erityisen tuen avulla. (Käsikirjoitus lähetetty arvioitavaksi teollisenä käsikirjoituksena Kuntoutus-lehteen.)
- Polit D, Beck C, Owen S (2007) Is the CVI an acceptable indicator of content validity? Appraisal and recommendations. *Research in Nursing & Health* 30, 459–467.
- Powell JJW (2006) Special education and the risk of becoming less educated. *European Societies*, 8, 577–599. Verkkojulkaisu osoitteessa: <http://dx.doi.org/10.1080/14616690601002673>. Viitattu: 20.7.2022.
- Sandberg E, Jokinen S, Kärkkäinen J, Lämsä R, Löfstedt J, Nordlund-Spiby R, Pajunen M, Raivio H, Rouvinen J, Valkeinen H (2018) Kuntoutusta kehittämässä 3, Kela, Helsinki.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2020a) Erityisopetus 2020. Tilastokeskus, Helsinki. Verkkojulkaisu osoitteessa: https://www.stat.fi/til/erop/2020/erop_2020_2021-06-08_fi.pdf Viitattu: 27.1.2022.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2020b) Sijoittuminen koulutuksen jälkeen 2020. Tilastokeskus, Helsinki. Verkkojulkaisu osoitteessa: https://www.stat.fi/til/sijk/2020/sijk_2020_2022-01-20_fi.pdf. Viitattu: 27.1.2022.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2022) Kansallinen PROMIS-keskus. Verkkosivusto osoitteessa: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/toimintakyvyn-arviointi/kansallinen-promis-keskus> Viitattu: 25.2.2022
- Työterveyslaitos (2019) Kykyviisarin itseopiskelu. Verkkosivusto osoitteessa: <https://www.ttl.fi/op-pimateriaalit/kykyviisarin-itseopiskelu> Viitattu: 20.2.2022.
- Työterveyslaitos (2022) Kykyviisari. Verkkosivusto osoitteessa: <https://sivusto.kykyviisari.fi/> Viitattu: 20.2.2022.